

**ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ НИКИФОРА
ЯКОВИЧА ГРИГОРІЙВА (1883–1953 рр.)**

Одним із важливих елементів у структурі історико-педагогічного дослідження є формування його джерельної бази. Для вирішення поставлених завдань дослідник має використовувати як уже відомі, так і нові джерела. Проблема відбору, встановлення достовірності, а також точності історичних джерел, методи обробки й аналізу відомостей, уміщених у них, розробляє джерелознавство – спеціальна галузь історичного знання, наука про історичні джерела, теорію і практику їх використання в дослідженнях.

Для аналізу джерельної бази наукової проблеми доцільним є вивчення та об'єктивна оцінка маловідомих і невідомих архівних матеріалів або тих, інтерпретація яких була заідеологізована чи взагалі викреслена з культурного контексту. Це дасть можливість по-іншому сприймати події і явища, діяльність видатних педагогів, творчий доробок яких відіграє важливу роль в історії української держави. За твердженням О. Сухобокової, «...завдання історико-педагогічної науки – дати адекватну оцінку джерелам різного походження, які становлять дискурсивну тканину часу» [1].

Наше дослідження опирається на значну кількість історико-педагогічних джерел, документи та архівні матеріали, частина з яких уведена до наукового пошуку вперше.

Дослідження педагогічної та науково-просвітницької діяльності Н. Григорієва базується на комплексному аналізі архівних джерел дореволюційного періоду. У процесі дослідження було опрацьовано та проаналізовано документи та матеріали з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України у м. Києві (ЦДАВО України), Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

На особливу увагу заслуговують матеріали фонду 3562 «Григорієв Ничипір (Никифір) Якович – (09.02.1883 – 05.08.1953) громадський та політичний діяч, член Української Центральної Ради, Генеральний суддя та міністр судових справ УНР (1919 – 1941 рр.)». Фонд вміщує 2 описи та 127 справ (2 справи без нумерації), кожна справа є окремим документом, що відображає всі життєві віхи та напрацювання Н. Григорієва протягом 1919 – 1941 рр. [2].

У фонді також містяться справи у вигляді доповідей та виступів, озвучені Н. Григорієвим на публічних зібраннях (оп. 1. спр. 2, опс. 2. спр. 1.).

Документи цього ж фонду подають важливу інформацію про педагога; працю «Автобіографічний нарис» (оп. 1. спр. 65.), у якій Н. Григорієв висвітлює власну біографію, становлення його як педагога, громадського діяча та революціонера. Справа містить 337 аркушів. Цінним надбанням є нотатки для статей, які включають заготовки для пізніше виданих праць педагога (оп. 1. спр. 57, 58, 58-а, 59, 60, 61), записники та щоденник, які відображають робочі моменти Н. Григорієва за кордоном (оп. 1., спр. 62, 63, 64-а, 64-б). Зокрема, праця «Спогади «Руїнника». «Як ми руйнували тюрму народів, а як будувати

свою хату» (оп. 1., спр. 50), у якій докладно описано революційні події 1917 – 1921 рр. та 20 років після революції.

Цінна інформація про різні аспекти діяльності Н. Григорієва в еміграції зберігається у фонді 3865 «Редакція часопису «Нова Україна» в Празі 1922 – 1930 рр. Про становище студентів-емігрантів ми дізнаємося з документа «Листування з Українським Союзом студентів-емігрантів, гуртком українських поступовців, про надсилку часописів та журналів для бібліотеки» (спр. 7).

У справі зібрані статті, написані педагогом у Чехії, зокрема «Список платників «Нова Україна» 1926 – 1928 рр.» (спр. 21). Про діяльність Музею-Архіву інформацію подає справа 27 про листування Н. Григорієва з українським студентами. Опис педагогом революційних подій, політичної безграмотності та політичної невихованості народу містить справа 34.

Фонд 4013 «Редакція часопису «Громадський вісник» – органу Українського Громадського комітету в Празі 1921 р.» висвітлює діяльність Українського Громадського Комітету (спр. 1). Про стан української еміграції в Польщі та Чехословаччині описано в спр. 2; про українське студентство ми дізнаємось у спр. 3; про допомогу біженцям з України подано інформацію педагог зазначає у спр. 4 та описано обставини, які спричинили масову еміграцію в Європі.

Фонд 4010 «Редакція часопису «Українська кореспонденція в Празі 1930 – 1931 рр.» містить справи (спр. 3, 8, 9, 10, 11, 12), які описують діяльність українських студентів у Празі та їхнє дозвілля.

Опрацьований нами фонд 3875 «Видавництво «Вільна Спілка Подебради – Прага (1925 – 1938 рр.)» вміщує справи, які безпосередньо стосуються видавництва, а саме: фінансовий стан видавництва (спр. 1), стан майна друкарні (спр. 4А), список членів друкарні (спр. 9). Багато інформації можна дізнатися із справ 23, 43, 49, у яких описано листування Н. Григорієва з різними організаціями, зокрема українськими інститутами, гімназіями та мігрантами.

Отже, у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України у м. Києві (ЦДАВО України) зберігаються документи, які містять інформацію про педагогічну діяльність Н. Григорієва в Україні та за кордоном.

В Інституті рукописів НБУ ім. В. І. Вернадського зберігаються праці педагога, які виходили друком у часописах та збірниках в еміграції, зокрема такі, як: «Вільна спілка» (1921 р.), «Нова Україна» (1922 р.), «Громадський вісник» (1930 р.), «Українська кореспонденція» (1931 р.), «Трудова Україна» (1933 р.). Н. Григорієв відіграв важливу роль у функціонуванні та виданні цих часописів.

Вагомим для вивчення діяльності Н. Григорієва є авторські статті у періодичних виданнях «Світло» (1911 – 1912 рр.), «Маяк» (1913 р.), «Рада» (1917 р.), в яких педагог друкувався під 20 псевдонімами (Гр. Наш, Н. Г., Педагог, Просвітник, Подолянин, Не Політик та інші).

В Інституті рукописів НБУ ім. В. І. Вернадського зберігаються матеріали, які дають можливість віднайти повні відомості про педагогічну та просвітницьку діяльність Н. Григорієва [3].

Аналіз документально-фактологічних матеріалів архівних установ дозволив установити біографічні відомості про життя та діяльність Н. Григорієва, дослідити напрями педагогічно-просвітницької діяльності вченого (освітню, видавничу, культурну), з'ясувати педагогічні погляди, зміст педагогічно-просвітницької праці педагога.

Отже, актуальність та значущість особистості Н. Григорієва, його спадщини протягом тривалого часу (кінець XIX ст. – початок XX ст.) незаперечна. Досить ґрунтовно вивчалася його спадщина як просвітника, історика, міністра освіти Української Народної Республіки, доктора соціології, журналіста. Однак педагогічна спадщина Н. Григорієва вивчалася побіжно, без належної оцінки його внеску в розвиток української педагогічної думки, освіти, культури. Саме цей аспект творчого шляху педагога будемо аналізувати в нашому дослідженні.

Список використаних джерел

1. Сухобокова О. О. Автономістська концепція національно-державного будівництва Никифора Григорієва (1917 – початок 1918 р.) / Сухобокова О. О. // Історико-політичні студії. Серія: Історичні науки : зб. наук. пр. / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ, 2016. – № 1. – С. 125–133.
2. Сухобокова О. О. Громадсько-політична та культурно-просвітницька діяльність Н. Я. Григорієва (1883 – 1953 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Сухобокова Ольга Олегівна. – Київ, 2008. – 258 арк.
3. Григорієв Ничипір Якович // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 2. XX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ, 2005. – С. 252–256.

І. В. Поліщук

РОЛЬ ПЕРСОНАЛЬНИХ БІОБІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ

Перехід цивілізації від індустріального суспільства до суспільства знань, або інформаційного, який відбувся в кінці XX ст., зумовив підвищення ролі інформації у розвитку суспільства, зміну акцентів у діяльності бібліотек, становлення їх як інформаційних установ, що формують інформаційні ресурси та створюють для користувачів комфортний доступ до них. Важливою складовою інформаційного ресурсу є система вторинних документів – так звана вторинна продукція, яка є результатом аналітико-синтетичної переробки одного або декількох первинних документів: бібліографічні покажчики, списки, огляди, енциклопедії тощо.

На сьогодні доведено величезну роль бібліографічних покажчиків у формуванні джерельної бази історико-педагогічного дослідження.

Види бібліографічних покажчиків визначаються за різними ознаками: суспільним призначенням, особливостями об'єкта обліку, особливостями методів бібліографування. Однак спільною метою покажчиків є задоволення інформаційної потреби користувачів бібліотеки з різних галузей знань.

Найбільш затребуваними в історико-педагогічних дослідженнях персоналій стали бібліографічні покажчики про життя й діяльність видатних педагогів.

У Рівненському державному гуманітарному університеті традиційним стало укладання персональних біобібліографічних покажчиків про життя й